

NYTT LAGFÖRSLAG OM SEXUALBROTT

AV ANITA MEYERSON

Många års utredande har i dagarna resulterat i ett lagförslag om ändrade straffbestämmelser för sexualbrott. Förslaget har granskats av lagrådet och en proposition till riksdagen väntas i början av 1984. Förslaget innebär i korthet följande. Våldtäktsbegreppet utvidgas och görs könsneutralt. Bestämmelsen om våldförande upphävs. Enligt en särskild regel skall straffet kunna sättas under det för brottet stadgade minimistraffet om brottet med hänsyn til våldets eller hotets art eller omständigheterna i övrigt framstår som mindre grovt. En ny brottsrubricering, grov våldtäkt införs. Nuvarande bestämmelser om frihetskränkande otukt ersätts med bestämmelser om sexuellt tvång, som täcker sådana sexuella övergrepp som inte går in under våldtäktsparagrafen, och om sexuellt utnyttjande. De straffbestämmelser som särskilt tar sikte på skydd för barn och ungdom mot sexuella övergrepp och utnyttjande får en något annan utformning än hittills. Den s.k. incestparagrafen behålls. Vidare skärps straffansvaret för koppleri i vissa hänseenden, främst i syfte att komma åt s.k. hyreshallickar. De särskilda reglerna om angivelse och preskription för våldtäkt och liknande brott upphävs.

Den fortsatta framställningen begränsas till de frågor som under lagstiftningsärendets handläggning väckt mest diskussion, nämligen utformningen av våldtäktsbestämmelsen och incestparagrafens vara eller inte vara.

Våldtäktsbestämmelsen (6 kap. 1 § brottsbalken)

Den gällande våldtäkts- och våldförandebestämmelsen kom till med brottsbalken 1965. I förhållande till äldre rätt innebar bestämmelsen den skillnaden att den sexuella handlingen begränsades till samlag. I äldre rätt talades om framtvingande av »otukt«. Eftersom otukt enligt sin ursprungliga lydelse betyder utomäktenskapligt könsumgänge kunde enligt lagen våldtäkt inte förekomma inom äktenskapet. I den nya lagen gjordes emellertid ingen principiell skillnad mellan övergrepp inom och utom äktenskapet. I förhållande till äldre rätt innebar också våldtäktsbestämmelsen den skillnaden att det inte längre krävdes att kvinnan utsatts för s.k. absolut våld, varmed enligt förarbetena menas våld som inneburit att mannen brutit ett kraftigt motstånd eller fullständigt betvingat kvinnan eller att han hotat

Nuvarande lydelse

Tvingar man kvinna till samlag genom våld å henne eller genom hot som innebär trängande fara, dömes för *våldtäkt* till fängelse, lägst två och högst tio år. Lika med våld anses att försätta kvinnan i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Är brottet med hänsyn till kvinnans förhållande till mannen eller eljest att anse som mindre grovt, dömes för *våldförande* till fängelse i högst fyra år.

Lydelse enligt lagrådsremissen

Den som tvingar annan till samlag eller därmed jämförligt sexuellt umgänge genom våld eller genom hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara, döms för *våldtäkt* till fängelse, lägst två og högst sex år. Lika med våld anses att försätta den andra i vanmakt eller annat sådan tillstånd.

Är brottet med hänsyn till våldets eller hotets art och omständigheterna i övrigt att anse som mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.

Är brottet grovt, döms för *grov våldtäkt* till fängelse, lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om våldet var livsfarligt eller om det medförde allvarlig skada eller sjukdom eller om gärningsmannen på annat sätt visat särskild råhet.

med sådant våld. Enligt den nu gällande bestämmelsen är det tillräckligt att våld i någon form, även mycket lindrigt sådant, använts.

Bestämmelsens andra stycke om våldförande tillkom bl.a. som en följd av att våldtäkt inom äktenskapet kriminaliserades. I lagens förarbeten nämns som exempel på situationer då detta stycke kan komma till användning att parterna på grund av äktenskap eller annars stått i ett intimt förhållande till varandra, att kvinnan har underlåtit att tillkalla hjälp när det har varit möjligt eller att hon »föranlett eller tillåtit vissa närmanden från mannens sida». Det framhålls emellertid att man även i sådana fall, som enligt de nämnda exemplen kan medföra en lindrigare bedömning, måste ta hänsyn till samtliga omständigheter vid brottet.

Den ännu gällande bestämmelsen om målsägandeangivelse som en regelmässig förutsättning för åtal för våldtäkt och liknande brott fanns även enligt tidigare rätt. Motiveringen för dess bibehållande var främst hänsyn till kvinnan.

Våldtäktsbestämmelsens utformning, särskilt gränsdragningen mellan våldtäkt och våldförande, har medfört åtskilliga svårigheter i rättstillämp-

ningen. Med hänsyn till det, i varje fall för svensk rätt, höga minimistraffet för våldtäkt ligger det i sakens natur att den åtalade på alla sätt söker får gärningen att inrymmas under bestämmelsen om våldförande. Detta sker då genom framhållande av omständigheter som får kvinnan att framstå som medskyldig till händelsen, t.ex. att hon ensam har följt med en man till hans lägenhet, att hon inte har motsatt sig kyssar eller andra intimiteter före övergreppet, att hon inte har gjort särskilt mycket motstånd etc. Denna typ av invändningar har bedömts minst sagt olika av både åklagare och domstolar och medfört att man för likartade gärningar har fått en högst varierande straffmätning. Dock kan man spåra vissa tendenser till straffskärping under senare år, vilket troligen beror på att domarna tagit intryck av den pågående debatten. I den mån parterna har haft en stadigvarande sexuell relation har emellertid domstolarna, åtminstone i den mån det inte har varit frågan om mycket kraftigt våld, regelmässigt bedömt gärningen som våldförande.

Åtskilliga av de bestämmelser som inrymdes i brottsbalkens kapitel om sedlighetsbrott framstod redan vid sin tillkomst som föråldrade. Detsamma gäller i hög grad den språkliga utformningen. 1971 tillsatte dåvarande justitieministern, Lennart Geijer, en utredning som fick till uppgift att se över dessa bestämmelser i sin helhet. Till utredningsman utsågs dåvarande hovrättspresidenten Kjellin. Han knöt sedan till utredningen ett antal experter, vilka samtliga, med undantag för en kurator, var män. Utredningen avlämnade 1976 ett betänkande, Sexuella övergrepp (SOU 1976:9). En utförlig redogörelse för innehållet i betänkandet återfinns i en artikel av utredningens sekreterare Lars Göran Engström i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* 1976 häfte 1 – 2 s. 30 ff. Av intresse i detta sammanhang är utredningens förslag till utformning av våldtäktsbegreppet. Detta indelades i tre svårhetsgrader. Normalbrottet, som innefattade åtskilliga fall som enligt gällande rätt inte kan bedömas som våldtäkt, kallades för sexuellt tvång och hade en straffskala om fängelse sex månader – fyra år. För mindre allvarliga fall föreslogs en lindrigare straffskala, böter – fängelse i högst ett år. Den grövre brottstypen, som kallades våldtäkt, var avpassad för fall då gärningsmannen hade visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet och hade en straffskala om fängelse lägst två och högst tio år.

Förslaget kom att väcka en mycket häftig och delvis upprörd debatt. Vad man särskilt vände sig emot var att utredningen i lagtexten som ett rekvisit för att anse ett brott mindre grovt uttryckligen hade angivit att man skulle ta hänsyn till »den tvingades handlande före övergreppet«. Med den tvingades handlande före övergreppet avsågs framför allt den situationen att kvinnan hade tillåtit närmanden från mannens sida. En överväldigande

remissopinion vände sig mot att man på detta sätt hade kodifierat en praxis som innebar att man ansåg kvinnan vara medansvarig till ett övergrepp om det hade föregåtts av fysiska intimiteter mellan parterna och detta till och med i en sådan utsträckning att straffet kunde sättas så lågt som till böter. Även i massmedia framfördes, särskilt från kvinnoorganisationernas sida, en stark kritik mot förslaget. Man krävde att en ny utredning skulle tillsättas. Den manschauvinistiska syn som enligt kvinnoorganisationerna präglade förslaget i denna del skylldes bl.a. på utredningens sammansättning.

Under trycket av en stark opinion inom riksdagen beslöt justitieminister Romanus, som då hade efterträtt Geijer, att sexualbrottskommitténs förslag inte skulle läggas till grund för lagstiftning.

I stället tillsattes en ny utredning i februari 1977 under ordförandeskap av dåvarande justitierådet Ulf Nordenson, som sedermera efterträddes av ordföranden i arbetsdomstolen hovrättslagmannen Johan Lind. Vis av erfarenheten var man denna gång förutseende nog at ge den nya utredningen, som kallade sig sexualbrottskommittén, parlamentarisk förankring. Samtliga riksdagspartier var företrädde i utredningen, alla utom ett av kvinnliga ledamöter.

I direktiven till sexualbrottskommittén sades uttryckligen att kvinnans handlande före övergreppet i rättspraxis hade kommit att tillmätas för stor betydelse, att kvinnans ansvar för händelseutvecklingen i många domstolsavgöranden hade betonats på ett sätt som med rätta uppfattats som stötande från kvinnosynspunkt och att kommitténs övervägande borde inriktas på att få en ändrad ordning till stånd. Därmed tog man direkt avstånd från sexualbrottsutredningens förslag i denna del och det stod från början klart att en ny våldtäktsbestämmelse måste utformas på ett sådant sätt att utredning, rättegång och bedömning kom att koncentreras på själva övergreppet som sådant och inte på parternas förhållanden till varandra eller vad som må ha inträffat före våldtäkten.

Kommittén kom att arbeta i närmare sex år. För att få ett bättre faktaunderlag för sina bedömningar uppdrog man på ett tidigt stadium åt kriminologen Leif G. W. Persson, som också knöts till kommittén som expert, att göra en kartläggning av våldtäktsbrottet. I maj 1981 publicerades Perssons rapport, »Våldtäkt (SOU 1981:64)«. Perssons undersökning grundar sig på ett urval av polisanmälda våldtäkter under 70-talet och omfattar material om närmare 1000 brott och ungefär lika många gärningsman och offer. Rapporten innehåller en beskrivning av brottsituationen, parterna, den rättsliga handläggningen och brottsutvecklingen. Det skulle här föra alldeles för långt att redogöra för innehållet i Perssons rapport. I detta

sammanhang kan det emellertid vara av intresse att nämna att 60 % av parterna i materialet tidigare hade haft någon form av kontakt med varandra, alltifrån äktenskap till rena s.k. »uppraggnings-situationer«. Eftersom anmälningsbenägenheten är betydligt lägre i fall där parterna har en nära relation till varandra än vid t.ex. rena överfallsvåldtäkter är denna siffra betydligt högre för den *verkliga* våldtäktsbrottsligheten. Det sagda illustrerar vikten av att man tar ställning till vilken betydelse man skall tillmäta faktorer som inte har direkt med själva övergreppet att göra.

Sexualbrottskommittén avlämnade i januari 1983 betänkandet »Våldtäkt och andra sexuella övergrepp« (SOU 1982:61). Kommitténs förslag innebär till en början att man utvidgar våldtäktsbegreppet till att avse samlag eller därmed jämförligt sexuellt umgänge. Som exempel på handlingar som bör kunna likställas med »vanligt« samlag nämns s.k. anala och orala samlag samt införande av fingrar eller främmande föremål i kvinnans slida. Bestämmelsen har också gjorts könsneutral. Med den utformning som samlagsbegreppet sålunda har enligt förslaget vinner man framför allt den fördelen att man under våldtäktsbestämmelsen kan få in allvarliga homosexuella övergrepp. Med avseende på tvånget görs i förslaget ingen annan skillnad i förhållande till gällande rätt än att man, efter förebild av rånparagrafens utformning, lagt till att även hot som för den hotade *framstår* som trängande fara skall vara tillräckligt. Någon motsvarighet till den gällande bestämmelsen om våldförande finns inte i förslaget.

Kommittén uppehåller sig utförligt vid betydelsen av parternas relationer till varandra och händelser som kan ha inträffat före övergreppet. Man fastslår mycket bestämt att sådana omständigheter inte skall ha någon betydelse när man avgör vilka faktorer som konstituerar våldtäktsbrottet. Man framhåller att det avgörande måste vara att gärningsmannen inte vill respektera kvinnans nej utan bryter hennes motstånd med fysiskt eller psykiskt tvång. Därmed utsätter han kvinnan för en kränkning av hennes personliga och sexuella integritet som rättsordningen inte kan godta utan måste in-skrida mot med straff. Vid bestämmandet av vilket brott som blivit begånget är det likgiltigt hur kvinnan handlat före övergreppet. Enligt kommittén medför ett sådant synsätt också att rättegången kan göras mindre påfrestande för kvinnan genom att man inte behöver koncentrera uppmärksamheten på hur hon har uppträtt före det aktuella övergreppet eller uppehålla sig vid hennes livsföring i största allmänhet med avseende på sexuella kontakter. Kommittén medger dock att man för att bedöma mannens uppsåt ibland kan bli nödsakad att forska närmare i vad som har skett före övergreppet.

Enligt kommitténs mening skall kvinnans beteende före gärningen inte

heller i princip påverka påföljdsbedömningen. Detsamma gäller relationen mellan offret och gärningsmannen. I sistnämnda hänseende bör man emellertid kunna ta hänsyn till omständigheter som har att göra med mannens sinnestillstånd. Som exempel nämns en skilsmässosituation som har initierats av kvinnan och där mannen i ett tillstånd av upprivenhet reagerar på ett sätt som står i strid med hans normala beteende.

Enligt kommitténs förslag skulle straffet för våldtäkt bli fängelse lägst ett och högst sex år, i grova fall lägst två och högst tio år. Som skäl för att sänka straffminimum från två till ett år anförs främst att man utvidgat våldtäktsbegreppet. Man framhåller emellertid att man generellt inte vill se mildare på våldtäktsbrottet än vad fallet är i gällande rätt och att det inte är avsikten att få till stånd någon mildare straffmätning. Kommittén föreslår också att man skall ta bort gällande angivelsekrav som förutsättning för åtal.

Kommitténs förslag har remissbehandlats i vanlig ordning.

Bland remissinstanserna råder, med något undantag, en rörande enighet om att våldförande som en särskild brottsbeteckning bör tas bort, liksom den särskilda åtalsregeln. I övrigt är meningarna delade.

Med avseende på den sexuella handlingen anser somliga remissinstanser att förslaget kan leda till en urvattning av våldtäktsbegreppet, medan andra anser att det är för snävt och bör omfatta t.ex. även den situationen att en man tvingar en kvinna att onanera åt honom. Om betydelsen av omständigheter som inträffat före övergreppet har man också mycket delade meningar. Generellt kan sägas att kvinnoorganisationerna och en del remissinstanser med mera »social« anknnytning förklarar sig mycket nöjda med kommitténs ställningstagande, medan remissinstanser med anknnytning till rättsväsendet anser att kommittéförslaget går alldeles för långt på den här punkten. Framför allt framhåller man vikten av att hänsynen till kvinnan inte får medföra att brottet inte blir ordentligt utrett. Även beträffande de föreslagna straffsatserna har man delade meningar. Några instanser, bland dem några kvinnoföreningar, anser att det nuvarande minimistraffet på fängelse två år bör behållas. Flera instanser, främst åklagarmyndigheterna, framhåller att förslaget, oavsett kommitténs anvisningar, i realiteten skulle leda till en strafflindring eftersom domstolarna genomgående visar en benägenhet att döma till straff som ligger på eller nära brottets straffminimum. Å andra sidan menar flera remissinstanser att ett minimistraff om två år för alla våldtäktsituationer som inryms i det utvidgade våldtäktsbegreppet är för högt. Några remissinstanser anför också som en särskild nackdel att en sänkning av minimistraffet under två år skulle medföra att brottet inte faller under den särskilda regel i sekretesslagen som säger att den sekretess som gäller

Nytt lagförslag om sexualbrott

inom hälso- och sjukvården samt socialtjänsten inte hindrar att anmälan görs till åklagare eller polismyndighet i fråga om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år.

Det förslag till våldtäktsbestämmelse som finns i regeringens lagförslag avviker i vissa hänseenden från kommittéförslaget. Med avseende på den sexuella handlingen och tvånget överensstämmer förslagen. I motiveringen till vad som avses med sexuell umgänge som är jämförligt med samlag är man dock i regeringsförslaget något försiktigare. Justitieministern – vid lagrådsremissens överlämnande Ove Rainer – menar att det knappast är vare sig lämpligt eller möjligt att i detalj ange vilka slags sexualhandlingar som kan vara att jämföra med samlag. Klart är emellertid att s.k. anala och orala samlag som regel måste räknas dit, medan man i övrigt får avgöra saken med ledning av omständigheterna. Av betydelse bör då vara sådana omständigheter som om övergreppet varit förenat med smärta, om det har varit av kortare eller längre varaktighet etc. Det slås emellertid fast att handlingen skall vara av klart samlagsliknande karaktär för att brottet skall bedömas som våldtäkt eftersom beteckningen våldtäkt även i fortsättningen bör reserveras för de allvarligaste formerna av sexuell kränkning.

Även i regeringsförslaget har begreppet våldförande slopats. Justitieministern diskuterar utförligt betydelsen av kvinnans beteende före övergreppet och liknande faktorer. Han framhåller att frågan har tre skilda aspekter, nämligen dels hur sådana faktorer skall beaktas vid *brottsutredningen*, dels i vad mån de skall påverka *brottsrubriceringen* och dels om de skall ha någon betydelse vid *straffmätningen*.

Vad gäller den första frågan slår justitieministern bestämt fast att det vid våldtäkt liksom vid andra brott för en fällande dom måste krävas att gärningsmannens skuld är bevisad bortom rimligt tvivel. Eftersom det vid misstänke om våldtäkt ofta förekommer motstridiga uppgifter kan man inte undgå att komma in på förhållanden som ligger före det misstänkta övergreppet och händelseförloppet måste få en fullständig belysning för att åklagaren skall kunna utforma sin gärningsbeskrivning, liksom för att domstolen skall kunna göra en riktig bevisvärdering både med avseende på sakförhållandena och gärningsmannens uppsåt.

Även med avseende på brottsrubriceringen har justitieministern samma inställning som kommittén. I regeringsförslaget framhålls också att utgångspunkten måste vara att kvinnan i varje situation har rätt att bestämma över sin egen sexualitet och att hennes önskan att inte ha samlag eller annat sexuell umgänge ovillkorligen skall respekteras.

När det gäller straffskalorna avviker emellertid regeringsförslaget avse-

värt från kommittéförslaget. I regeringsförslaget behålls sålunda nu gällande straffminimum, två år, för våldtäkt. Som motivering för detta anges att det rör sig om ett allvarligt våldsbrott och att det snarare finns fog för en skärpning av den allmänna synen på denna sorts brottslighet. Emellertid anser justitieministern att fängelse i två år skulle vara en alltför sträng påföljd för vissa fall som skulle falla under våldtäktsbestämmelsen i dess nya lydelse. För att komma till rätta med detta föreslås att våldtäktsparagrafen kompletteras med en särskild bestämmelse av innebörd att minimistraffet kan underskridas om brottet med hänsyn till våldets eller hotets art och omständigheterna i övrigt är mindre grovt. I denna bestämmelse finns inte något straffminimum, vilket innebär att man vid straffmätningen kan gå ned till fängelse i 14 dagar. I likhet med sexualbrottskommittén föreslås också en särskild bestämmelse för grov våldtäkt. Straffskalan för detta överensstämmer med vad som gäller för grovt rån, dvs. lägst fyra och högst tio år.

Till ledning för rättstillämpningen anför justitieministern att den objektiva karaktären av övergreppet skall ha grundläggande betydelse vid bedömningen. Eftersom man i våldtäktsmål liksom i andra brottmål måste göra en helhetsbedömning av den föreliggande situationen kan man emellertid inte helt bortse från omständigheter som har föregått ett övergrepp eller som har anknytning till parternas personliga relationer. Sådana omständigheter bör emellertid kunna medverka i lindrande riktning endast i fall då våldet eller hotet har varit av en jämförelsevis lindrig art. Till skillnad från som varit vanligt i rättspraxis hittills skall alltså inte en våldtäkt där den sexuella handlingen ter sig särskilt kränkande och/eller våld eller hot av svårartad beskaffenhet har förekommit kunna leda till en mildare bedömning enbart för att parterna har varit gifta eller annars haft en sexuell relation. Ännu mindre skall en omständighet som att kvinnan har följt med till mannens bostad eller liknande kunna medföra en sådan bedömning. Att ett övergrepp har föregåtts av samvaro skall enligt motivuttalandena över huvud taget inte vara en omständighet som leder till en mildare bedömning.

Den särskilda åtalsregeln föreslås avskaffad. Detta ter sig numera som så självklart att någon närmare utläggning på denna punkt inte torde vara nödvändig. Det kan emellertid vara värt att nämna att anmälningarna för kvinnomisshandel ökade kraftigt när motsvarande åtalsregel för misshandel på enskild plats avskaffades 1 januari 1982.

Sammanfattningsvis kan om det nya lagförslaget sägas att borttagandet av våldförändbestämmelsen och den särskilda åtalsregeln väsentligen har stärkt kvinnans ställning. I samma riktning verkar utvidgningen av våldtäktsbegreppet till att avse även andra kränkande sexualhandlingar än sam-

lag. Detta innebär också ett förbättrat skydd för de homosexuella, något som ter sig ytterst angeläget. Vad slutligen avser straffskalorna måste man kanske erkänna att en hastig läsning av lagtexten kan tyckas visa att domstolarna med en illvillig inställning formellt har samma möjlighet att, t. ex. genom att åberopa kvinnans beteende före övergreppet, döma på samma sätt som hittills. En läsning av motiven ger emellertid klart vid handen att denna tolkning är fel och att strafflindring skall ifrågakomma endast i undantagsfall och endast då själva övergreppet, eventuellt i förening med andra omständigheter, ter sig mindre straffvärt än vad som normalt är fallet.

Incestparagrafen (6 kap. 5 § brottsbalken)

Enligt den s.k. incestparagrafen döms den som har samlag med eget barn eller dess avkomling för *otukt med avkomling* till fängelse i högst två år. Den som har samlag med sitt helsyskon döms för *otukt med syskon* till fängelse i högst ett år. Om gärningen dessutom innefattar ett sexuellt övergrepp döms naturligtvis gärningsmannen för detta. Om offret är ett barn under 15 år eller om föräldern är vårdnadshavare blir bestämmelserna om otukt med barn eller otukt med ungdom, som har strängare straffskala än incestparagrafen, tillämpliga. Bortsett från enstaka fall då barnet är mellan 15 och 18 år har alltså incestparagrafen sin huvudsakliga betydelse för sexuellt umgänge mellan vuxna nära släktingar. Om det rör sig om ett grovt utnyttjande av en svagare part kan bestämmelsen om frihetskränkande otukt (i det nya lagförslaget ersatt av en bestämmelse om sexuellt utnyttjande) bli att tillämpa.

I det nya lagförslaget föreslås att incestparagrafen skall behållas. Under förutsättning att riksdagen godkänner regeringens förslag på denna punkt, vilket det finns starka skäl att tro, har sannolikt därmed incestfrågan avförts ur den svenska debatten för lång tid framöver efter många år av delvis häftig diskussion.

Det hela började år 1971 i samband med att sexualbrottsutredningen tillattes. Enligt direktiven till denna utredning skulle man särskilt se över incestbrotten och överväga om det fanns skäl att upprätthålla de principer som incestparagrafen avser att skydda för samtliga de fall som omfattas av straffbestämmelsen.

Sexualbrottsutredningen föreslog i sitt betänkande 1976 att den särskilda incestparagrafen skulle upphävas. Som skäl angavs att straffbestämmelsen om otukt med avkomling och otukt med syskon var tillämplig på frivilliga sexuella förbindelser mellan vuxna människor och därmed inte förenlig med den målsättning som sexualbrottsutredningen hade för en reformering av lagen, nämligen att kriminaliseringen skulle inriktas på övergreppssituatio-

ner. Man konstaterade att motvilja mot incest finns i alla kulturer och sannolikt är stark även i vårt samhälle. Skälen till detta är av dels etisk och dels genetisk natur. Enligt sexualbrottsutredningen var de genetiska skälen i och för sig inte tillräckligt starka för att motivera bibehållandet av incestparagrafen. Man framhöll bl.a. att risken för att människor som är nära släkt skulle få sjuka barn snarare är mindre än i många andra fall då numera inte ens äktenskapsförbud finns kvar, t. ex. då bägge föräldrarna har anlag till en allvarlig ärftlig sjukdom. Vad gäller de etiska aspekterna framhöll man att det mot bakgrunden av att homosexuella förbindelser eller sexuella förbindelser mellan barn och adoptivföräldrar inte är att bedöma som incest inte skulle vara särskilt oetiskt att parterna har samlag om de är *biologiskt* släkt.

Utredningens förslag om incestparagrafens avskaffande godtogs av de allra flesta remissinstanserna. Somliga var uttalat positiva, t.ex. socialstyrelsen, som anförde att incestparagrafen fick anses som en relict från en svunnen tid med idag ohållbara värderingar och kunde strykas i den kommande lagen utan att för den skull några negativa effekter torde uppkomma.

Som inledningsvis nämndes ledde emellertid sexualbrottsutredningens förslag inte till lagstiftning i något hänseende. Sedan sexualbrottskommittén tillsatts togs bl.a. frågan om incestparagrafens avskaffande upp i ett särskilt delbetänkande (Ds Ju 1977:7) redan i maj 1977. Någon remissbehandling ansågs inte erforderlig eftersom förslaget överensstämde med det förslag som lagts fram av sexualbrottsutredningen och som redan hade remissbehandlats.

Regeringen överlämnade till lagrådet för granskning ett förslag som helt överensstämde med sexualbrottskommitténs. Någon proposition till riksdagen lades emellertid aldrig fram. En väsentlig anledning till detta var att det uppstått en stark opinion, främst i religiösa kretsar, mot förslagets genomförande.

I sexualbrottskommitténs slutbetänkande togs frågan upp på nytt. I betänkandet konstaterades att det tidigare förslaget lett till åtskilliga missförstånd, främst då att det skulle innebära att det blev tillåtet med sexuella förbindelser mellan föräldrar och underåriga barn. Samtidigt som skyddet för barn och ungdomar mot övergrepp från familjemedlemmar stärktes genom straffskärpningar föreslog sexualbrottskommittén, på de skäl som redan sexualbrottsutredningen anförde, ånyo att incestparagrafen skulle avskaffas. Denna gång avstyrktes förslaget av de allra flesta remissinstanserna, av vilka åtskilliga i den tidigare remissomgången hade tillstyrkt förslaget. Sålunda anförde socialstyrelsen denna gång såväl etiska som genetiska skäl för incestparagrafens bibehållande. Åtskilliga remissinstanser framhöll att in-

cestförbudet överensstämde med ett allmänt omfattat tabu och att ett incestuöst förhållande särskilt mellan föräldrar och barn i realiteten alltid torde innebära att föräldern utnyttjade ett psykologisk överläge, även om barnet var vuxet. Även i massmedia och genom brev och telefonsamtal från allmänheten till justitiedepartementet framkom en mycket stark opinion mot paragrafens avskaffande (i många fall i starkt fördömande ordalag och med hänvisning till de i Moseböckerna uppställda reglerna mot och straffbuden för incest, homosexualitet m.m.).

I lagrådsremissen har regeringen sålunda följt den kraftiga opinion som förslaget om incestparagrafens avskaffande väckt och avstyrkt detta. Paragrafen får samma innehåll som hittills; dvs. som incest straffas endast heterosexuellt samlag mellan personer som är släkt i rätt upp- och nedstigande led samt helsyskon.

En del remissinstanser, bl.a. riksåklagaren, har föreslagit att man skulle införa en särskild åtalsprövningsregel för att därigenom förhindra att åtal väcks i sådana fall då det ter sig omotiverat. Även detta förslag avfärdas emellertid av justitieministern, bl.a. med hänsyn till att lagföringar är mycket sällsynta och att domstolen i ömmande fall kan välja villkorlig dom som påföljd.

Med hänsyn till den upprördhet förslaget om incestparagrafens avskaffande väckt och de missförstånd det gett upphov till är det säkert klokt att, åtminstone i princip, ha den kvar.

Att incest förblir straffbart i *alla* situationer innebär emellertid att polis eller åklagare t.ex. måste göra utredning varje gång det uppstår misstanke om att två vuxna syskon som bor tillsammans haft samlag med varandra. I allmänhet aktualiseras ju frågan endast om syskonen får barn. Om det är klart att de haft samlag en eller flera gånger och fortsätter att bo tillsammans finns emellertid en uppenbar risk att de fortsätter med sin brottsliga verksamhet. Det synes tveksamt om det finns något vettigt skäl för samhällsingripande i ett sådant fall – förutsatt förstås att det inte rör sig om ett utnyttjande av ena parten. Man får hoppas att anmälningar om och ingripanden mot incest mellan vuxna, den upphetsade opinionen till trots, förblir fåtaliga.

Adresse: Sakkunnig i justitiedepartementet
jur. kand. Anita Meyerson
Justitiedepartementet, S-10333 Stockholm